

ANJUMAN | КОНФЕРЕНЦИЯ | CONFERENCES | RESPUBLIKA KO'P TARMOQLI ILMIIY KONFERENSIYA

YANG O'ZBEKISTON: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM

CONFERENCES.UZ

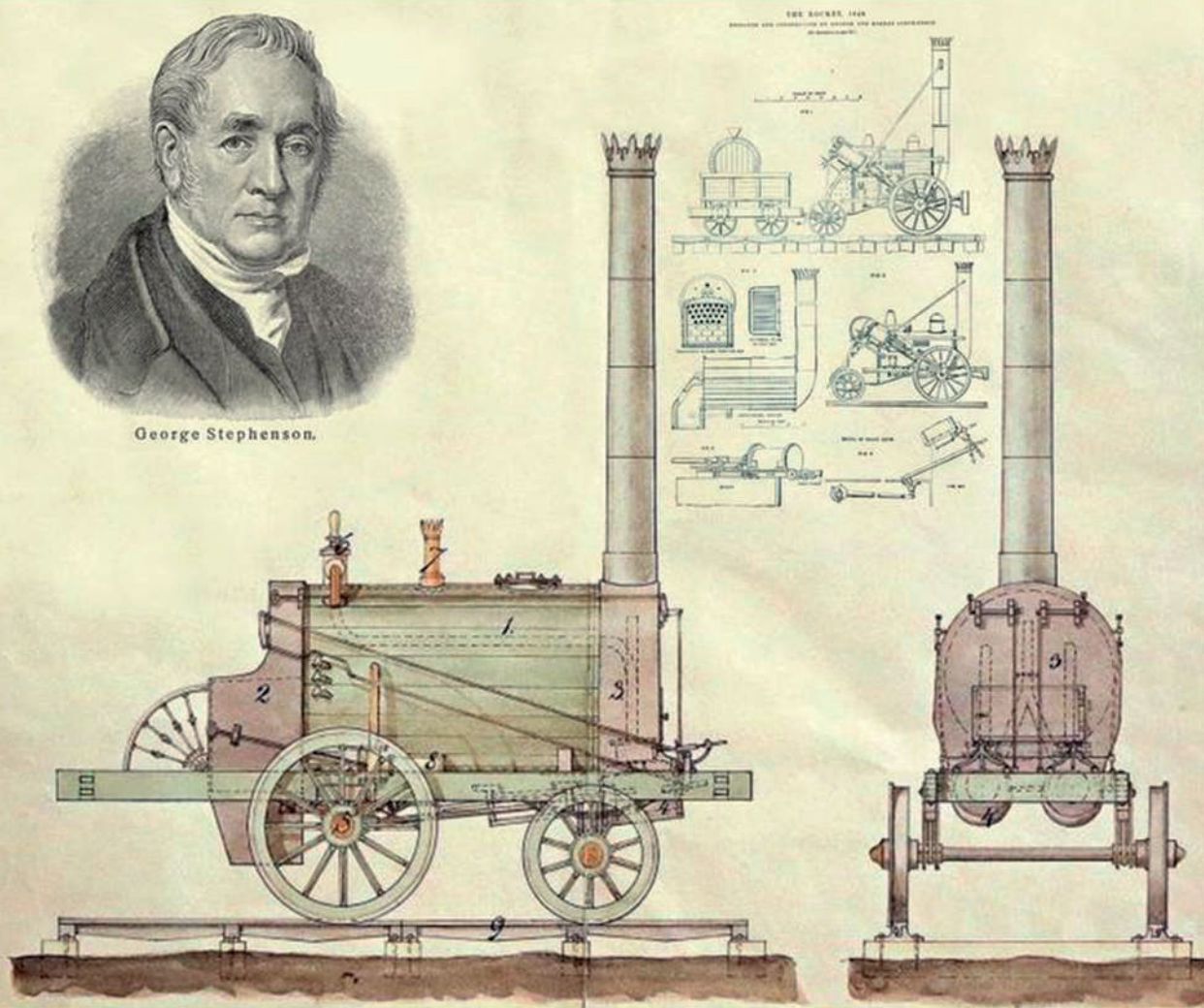
2023

DAVRIYLIGI:
2018-2023

DUNYODA BIRINCHI KASHF
ETILGAN LOKOMOTIV POYEZD

George Stephenson.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA XORIJY OLIY TA'LIM MUASSASALARI PROFESSOR-O'QUVCHILARI, YOSH OLIMLAR, DOKTORANTLAR, MAGISTRANTLAR VA IQTIDORLI TALABALAR

TOSHKENT SHAHAR, AMIR
TEMUR KO'CHASI, PR.1, 2-UY.

+998 97 420 88 81
+998 94 404 00 00

WWW.TAQIQOT.UZ
WWW.CONFERENCES.UZ

IYUL
№54

**ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН:
ИННОВАЦИЯ, ФАН
ВА ТАЪЛИМ
7-ҚИСМ**

**НОВЫЙ УЗБЕКИСТАН:
ИННОВАЦИИ, НАУКА
И ОБРАЗОВАНИЕ
ЧАСТЬ-7**

**NEW UZBEKISTAN:
INNOVATION, SCIENCE
AND EDUCATION
PART-7**

ТОШКЕНТ-2023

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” [Тошкент; 2023]

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” мавзусидаги республика 54-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 июль 2023 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2023. - 8 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар «Харакатлар стратегиясидан – Тараққиёт стратегияси сари» тамойилига асосан ишлаб чиқилган еттита устувор йўналишдан иборат 2022 – 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси мувофик:– илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари тахтил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шохида Юсуповна «Тараққиёт стратегияси» маркази муҳаррири

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг туган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Хорижий тиллар факультети ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, DSc, Тошкент фармацевтика институти, Фармацевтик ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва сифат менежменти кафедраси профессори

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, DSc, Тошкент фармацевтика институти, Фармацевтик ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва сифат менежменти кафедраси профессори

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Проф. Хамидов Муҳаммадхон Хамидович «ТИИМСХ»

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпلامга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шаҳрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

**ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ
ЙЎЛИДАГИ ТАДҚИҚОТЛАР**

1. Marhabo Ahmedova

OGAHIYNING “RIYOZU-D-DAVLA” ASARIDA NASLIY BOG‘LANISHNI
ANGLATUVCHI BIRLIKLAR7

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎЛИДАГИ ТАДҚИҚОТЛАР

OGAHIYNING “RIYOZU-D-DAVLA” ASARIDA NASLIY BOG‘LANISHNI ANGLATUVCHI BIRLIKLAR

Marhabo Ahmedova,

Urganch davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi
marhabo.ahmedova18@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Ogahiyning “Riyozu-d-davla” asarida nasliy bog‘lanishni anglatuvchi birliklar, asardagi ba’zi eponimlar tahlil etilgan.

Kalit so‘zlar: eponim, kunya indikatorlari, patronim, matronim, genonim, antroponimik ko‘lam.

Muayyan mumtoz asar yuzasidan olib boriladigan ilmiy tadqiqot ishlarida obyekt manbaning qayd etilgan jihatlarini qamrab olinishi ham muhim hisoblanadi. Tadqiqotimiz mobaynida asardagi ayrim nasliy bog‘lanishni anglatuvchi birliklar va eponimlarni tahlil qildik. Quyida ularning ayrimlariga to‘xtalamiz.

Kuniya – (arab. kunyātu) kana (chaqirmoq, laqab qo‘ymoq) fe’lidan kelib chiqqan bo‘lib, Abu (ota) yoki Umm (ona) so‘zlari old qo‘shimchali taxallus ma’nosini bildiradi. Shariat terminologiyasida kunya – Abu (ota), Umm (ona), ibn (o‘g‘il) yoki bint (qizi) prefiksi bilan hurmat va ehtirom uchun ishlatiladigan ism. Abu Hurayra (Mushukchanning otasi) yoki Abu Turob (yerning otasi, tuproq) kabi odam bo‘lmagan ismlar bilan ruhsat etilgan. Erkak va ayoldan bo‘lgan hurmatli va munosib kishilarga farzand ko‘rmagan bo‘lsa ham kunya berish maqsadga muvofiq (sunnat). Va kofirlar, gunohkorlar va bid’atchilarga nisbatan (ta’qiqlangan), chunki ular hurmatga loyiq emas¹. Asar o‘zbeklar orasida kuniya qo‘llash urfdan qolgan davr voqealarini yoritgani uchun unda bu tip onomalar uncha ko‘p uchramaydi. Borlari ham arab millatiga mansub sahobalar nomlari tarkibida kuzatiladi. Masalan, “...Ali ibn Abu Tolib raziallohu anhu...” (RD, 323b). Abu Hurayra kabi misollar orqali ko‘ramizki, kuniya indikatorlari hamisha kimningdir otasi yoki onasi ekanini emas, balki biror sohada mohirlik, mashhurlikni ham anglatadi. Masalan, mo‘ylovdor odam ma’nosida abulshavorib (aynan: mo‘ylov otasi) deyish. RDdagi xonlarga nisbatan abulmuzaffar (g‘olibning otasi), abulg‘oziy sifatlarining berilishida ham xuddi shunday holatni ko‘ramiz: “...abu-l-muzaffar va-l-mansur Abulg‘oziy Rahimquli Muhammad Bahodirxon...” (RD, 279b). Ta’kidlash kerakki, biror antroponim tarkibidagi Abu birligi kuniya indikatorlari sanalmaydi. Masalan, payg‘ambarimiz alayhissalomning kuniyalari, garchi o‘zlari yoqtirmagan bo‘lsalar ham Abulqosim (Qosimning otasi, go‘daklikda vafot etgan to‘ng‘ich o‘g‘illari Qosim ismli bo‘lganliklari uchun) bo‘lgan. Ism sifatida Abulqosimda esa abu kuniya ko‘rsatkichi sanalmaydi: “shahzoda Abulqosim valadi shahzoda Feruz...” (RD, 331b) kabi.

“Patronim – shaxsni uning avlod-ajdodlari nomini keltirish usulida atash” (E.Begmatov). Demak, patronim ota ismidan shaxsning bir necha ota bo‘g‘inini zikr etilishi bilan farqlanadi. Sharq manbalarida bu holatga ko‘p bor duch kelinadi. Masalan, “Firdasu-l-iqbol”dan: “O‘zbekxon ibn To‘g‘rulxon ibn Mangu Temurxon...” (100), “Malik Ashraf ibn amir Temurtosh ibn Amir Cho‘pon...” (101) kabi. Xuddi shuningdek, “...Abulg‘ozixon ibn Yodgorxon...” (RD, 251b). Lekin ibn hamisha patronim hosil qilmaydi. Masalan, “xoqon ibnu-l-xoqon Abul-muzaffar va-l-mansur Abulg‘oziy Rahimquli Muhammad Bahodirxon” (RD, 355a)da ibn patronim hosil qiluvchi emas, lug‘aviy ma’nosida (xoqon o‘g‘li bo‘lgan xoqon) ishlatilgan.

Matronim esa ona (ayol)ning ismi yoki laqabidan yasalgan atoqli ot. Sharqda ona ismi bilan yasalgan atoqli otlar nihoyatda kam. Ularning eng mashhuri Iso ibn Maryamdir. Patronim

1 <https://hutba.org/slovar/k/kunya.html>

va matronim o‘z navbatida genonim – urug‘, avlod-ajdod va ular tarmoqlarining atoqli oti (E.Begmatov) bilan bog‘lanib ketadi.

Eponimlar. Eponim – mashhur shaxs(lar) nomidan yasaladigan atoqli ot (E.Begmatov). Faqat bu o‘rinda bir tushunchaga aniqlik kiritish lozim: eponim mashhur shaxs(lar) nomidan yasaladigan har qanday atoqli otmi yoki antroponimiya mikroko‘lami doirasidagi atoqli otmi? Agar bunda mashhur shaxs(lar) nomi vositasida yasalgan har qanday atoqli ot nazarda tutilsa, asarda keltirilgan Qilichboy bog‘i nomi yaxshi misol bo‘la oladi. Muarrir nomning nominatsiya tamoyilini ham o‘ta aniqlik bilan ko‘rsatib o‘tgan: “...hazrati podshohi mag‘firatpanoh shahanshohi rahmatdastgoh ulamoyi fazoyilmaob va umaroyi jalodatintisobning ham‘inon va hamrikoblig‘i bila Toshhavz bog‘idin azimat ko‘guzub Bo‘zdrag‘i toza bino topg‘an bog‘i behisht so‘rog‘ikim, Qilichboyga mashhurdur, ma‘lum bo‘lsunkim, dargohi falakshtiboh mulozimlaridin Qilichniyozboy avval ul havli mazorie‘ig‘a musharraf bo‘lub, ul bog‘ va rabotni bino va imorat qilib erdi, ul ravzayi marg‘ub bu jihatdin aning otig‘a mansub bo‘ldi, nuzuli bahoridin nazohati toza va tarovati beandoza bag‘ishladi”. RD, 288a) Agar mashhur nomiga bog‘liq boshqa birliklar ham eponim doirasiga mansub deb topilsa, asarda keltirilgan Taxt – qum barxani nomi buning yaqqol namunasi. Ogahiy o‘z o‘rnida ushbu nomga izoh berib ham o‘tadi: “Va Taxt degan uch-to‘rt baland va qizil pushtadurkim, Haftregi Xorazm o‘rtasida voqe‘dur. Bovujudi ul miqdor balandlik, har pushta tubidin bir gaz bo‘yi hafr qililsa, chashmayi hayvon misllik ziloli xushguvor g‘oyati uzubatda nishinon qilib, qum haroratidin tashnalik sarhadig‘a yetkanlarga serob va shodoblig‘ yetkurur. Derlarkim, ul mavze‘ning bu yanglig‘ e‘jozنامo va taajjubafzo xosiyatig‘a sabab ul ermishkim, bir navbat hazrat Sulaymon alayhissalomning junudi noma‘dud bila mururi ul regzordin tushub, o‘rduyi kayhonpo‘yni hamul mavze‘g‘a tushurub va xayma ichra taxtin qurub, ul Podshohi beniyoz dargohida izhori ajzu inkisor bila ikki rakaat namoz o‘qub o‘tubdur. Ul qumg‘a bu yanglig‘ serobu sarshorlig‘ ul hazratning muborak qudumi sharofatining barkatidindur, vallohu a‘lam bissavob. ” (RD, 270a) Jahon tilshunosligida eponimlar masalasiga bir qadar aniqlik kiritilgan¹.

1 Рязанцев В. Д. Имена и названия: Словарь эпонимов: имена собственные, перешедшие в названия; образование терминов и понятий; происхождение имен нарицательных; слова, употребляемые в переносном смысле. — М.: Современник, 1998.

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН: ИННОВАЦИЯ, ФАН ВА ТАЪЛИМ 7-ҚИСМ

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.07.2023

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000